

Изследване на нагласите на населението в Смолянска област за изграждане на политики за УРР

Investigation on Public Opinion of People Towards Regional Sustainable Development Policies Implementation in the Smolyan Region

Марияна Султанова

Национален Институт по Геофизика, Геодезия и География

Mariana Soultanova

National Institute of Geophysics, Geodesy and Geography

ABSTRACT

Key words:

regional sustainable development (RSD), mountain region, survey

Investigation on the public opinion of people in the Smolyan region focuses on determining the public awareness of sustainable development (SD) and the policies related to it, on the one hand, as well as finding out if the people from this region take actions, corresponding to SD, without associating them with it, on the other hand. The article also contributes to revealing the barriers which arise with the implementation of SD, being laid down in the Regional Strategy for Development of the Smolyan Region for 2014-2025. The research toolkit includes a survey (on-line), using Google's functions of data collection and processing. To come to the most adequate and applicable conclusions on mountain regional development, the territorial scope of the study is based on the idea that a "region" is considered to be a mountainous territorial system within an area that includes all mountainous municipalities according to all typologies.

Въвеждането на устойчивото развитие (УР) изисква координиране и координиране на управленското (администрацията) и икономическо ниво (бизнеса) и гражданското общество (Zeijl-Rozema van et al., 2008). Това е отправна точка, която управляващите трябва да вземат под внимание и да се ръководят при реализацията на политиката за УР (в т.ч. и при регионалното устойчиво развитие в планинските региони). За целта е необходимо е да се формира широко обществено мнение (основно чрез образование), че управляващите поради ред причини не могат сами да реализират политиката за устойчиво развитие (вкл. и на регионално УР) с наличните ограничения на централизирано-ориентирания управленски модел¹. Тезата, че една от причините, поради която реализирането на УР търпи неуспех, е неинформиративността и липсата на познание (образованост) на обществото за значимостта на идеята за УР. Концепцията е твърде абстрактна, което я прави непозната и трудно познаваема.

В тази статия се възприема тезата, че хората предприемат действия, които попадат в контекста на устойчивото развитие, без да го наричат така. Направено е он-лайн проучване, за да се намерят отговори на тези предположе-

ния. Тази статия изследва пречките, които се явяват при реализирането на концепцията за устойчивото развитие и как общността от един планински регион (на ниво област) я възприемат и какви съответните действия е необходимо да се предприемат в Смолянска област² за реализацията ѝ. Проучването на мнението на хората има за цел освен да установи степеня на информираност на обществото за политиките за УР от една страна и от друга дали хората от този регион не предприемат действия, които кореспондират с УР, но те не ги свързват с него. Тя има принос при разкриване на барьерите, възникващи при реализацията на УР, които са заложили в Областна стратегия за развитие на Смолянска област за 2014-2025.

Проведеното изследване сред населението на Смолянска област има за цел да установи какво знаят те за устойчивото УР и какви действия предприемат в съответствие с него. То е реализирано чрез интернет проучване (анкета), състоящо се от 28 въпроса. По-голямата част от тях са с избиращи отговори, а останалите са със свободен отговор. Формулирани са следните хипотези:

- Концепцията за УР не е добре известна: Причините за

¹ Управленските модели са подробно разгледани в дисертационния труд на автора

² Изборът на териториалния обхват на изследването е в съзвучие с изводите направени в предходната глава т.е. планинската териториалната система, която се възприема за „регион“ е територията на една област, в която са включени изцяло планински общини според всички типологии с цел да се достигне до максимално адекватни и приложими изводите към планинското регионално развитие.

недостатъчно успешната реализация на политиката за УР в Смолянска област могат да се търсят в наличните ограничения при възприемането ѝ и съответните действия, предприемани за реализацията ѝ;

- Концепцията за УР се разбира главно като опазване на околната среда. Ако се проследи как еволюира идеята за УР както в национален така и в международен план се установява, че УР се разглежда основно в екологичен контекст и се разбира като действия по опазване на околната среда. Поради тази причина твърде възможно е отделният гражданин да възприема идеята за УР единствено като опазване на околната среда;

- Хората проявяват устойчиво поведение, но не винаги го наричат така. Ако хора наистина не знаят до какво води УР, те вероятно не биха оприличили своето поведение като устойчиво. Ето защо част от въпросника е посветена на изследване на съображенията на хората за решенията им какво

да напускат, как да се предвиждат и ремонтират къщата си, как да планират свободното време и др.

Общо 353 души са отговорили на въпросника като 88,5% от тях са възраст над 18 години. Това е представителна извадка на населението на Смолянска област (над 18 години) по отношение на пола, възрастовото и териториално разпределение на хората, включени в нея. По отношение на образователното ниво се търси по-голяма образователна хомогенност на анкетираните и поради тази причина преобладават тези с по-висока образователна степен (фиг. 1, 2 и 3).

За статистическите анализи е използван описателен честотен анализ. За обработка на анкетата е използвана функционалността, вградена в Google Drive за автоматично извеждане на честотите в дялове. Някои групи са обединени в по-значими групи, напр. за борбата с детския труд, за социалното сближаване, за намаляването на бедността и за щастие са групирани в кластер „социален капитал“. Наличната събрана информация се анализира с цел да се приемат или да се отхвърлят формулираните хипотези.

Информираност на хората за концепцията за УР

Първата част на анкетата е ориентирана да търси отговор на въпросите до колко хората познават концепцията за УР, какви проблеми откриват в реализирането ѝ, кое описание съответства в най-голяма степен на идеите на концепцията и колко значимо е УР за тях.

53% от анкетираните са запознати с концепцията за устойчиво развитие (фиг.4). Мъжете са по-запознати с нея, отколкото жените (76% към 73%) и групата на трудоспособното население (20-50 години) демонстрират по-висока информираност, в сравнение с групата над 50 години. Закономерно хората с висше образование са значително по-информирани относно УР, отколкото хората с основно и средно образование.

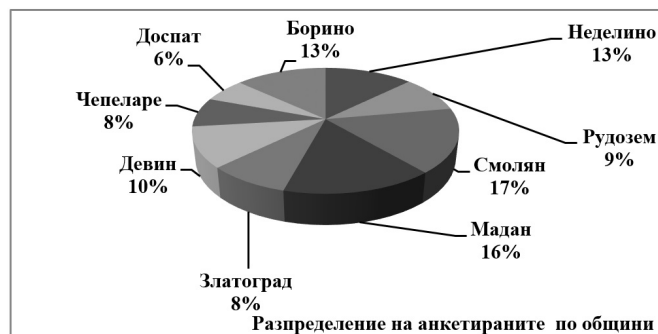
Фигура 1. Разпределение на анкетираните по възраст.

Figure 1. Distribution of survey respondents by age.

Фигура 2. Разпределение на анкетираните по образователна степен.

Figure 2. Distribution of survey respondents by educational status.

Фигура 3. Разпределение на анкетираните по общини.

Figure 3. Distribution of survey respondents by municipalities.

Фигура 4. Значението на УР.

Figure 4. The importance of sustainable development.

67,3% от анкетираните смятат, че УР е важно, 17,3% мислят, че то не е важно, но не е без значение, а 14,1% мислят, че е много важно. Само 1,8% от анкетираните твърдят, че не е важно да са устойчиви и нямат мнение за него (фиг.5). Това е значително висок процент за толкова поляризирано мнение.

Неутрални по отношение на УР са по-младите от 50 години. Анкетираните с по-ниска образователна степен и тези на възраст под 50 години по-често са неутрални от анкетираните с по-високо образование. Запознатите с УР по-често казват, че УР е важно или много важно в сравнение с тези, които не са запознати. Тези, които не са запознати с УР

по-често смятат че то е нито важно, нито маловажно.

Анкетираните са помолени да идентифицират описание, което най-добре отговаря на тяхната визия за УР. Предполага се, че повечето хора ще свържат УР с опазване на околната среда, но в противоречие с очакванията, те идентифицират УР най-вече като балансирано развитие. Приоритетен избор за опазването на околната среда, обществото и икономиката заедно дават 74,7% от анкетираните, 17,6% - за "развитие в бъдещето" и 9,5% за "развитие и вземане на решение" което е с дългосрочно въздействие.

Като същите хора се сблъскат с редица конкретни теми, които контекстуално се вписват в концепцията за УР, 37,2% от анкетираните мислят за екологични проблеми, следвани от социалните проблеми (25,6%). Въпросите, свързани с времевата перспектива (краткосрочни, в бъдещето) се нарежда на трето място с 11,2%, следвани от икономическия растеж с 9,3%. На пето място идват въпросите, свързани с иновациите и технология с 5,4%. Институционалните и пространствените въпроси (тук и навсякъде) са последни.

Жените и по-високо образованите хора идентифицират значително повече социални, времеви и пространствени проблеми, принадлежащи към УР, отколкото мъжете и анкетираните с по-ниска образователна степен. Мъжете, обаче, отчитат с по-висока честота принадлежността на иновациите и технологиите към УР (54% към 45%).

Опазване на околната среда или УР

Цел по-подробно изследване дали хората интерпретират "устойчивото развитие като опазване на околна среда" част от въпросите са посветени да идентифицират екологичното поведение на хората и по-специално на тяхното поведение за УР (Табл.1). Три важни извода могат да се направят от интерпретацията на отговорите на анкетираните относно екологичното им поведение. Хората предприемат екологосъобразни действия у дома, на работното си място или в училище в различна степен. Грижата за околната среда е основна тяхна задача. Освен това, младите хора (под 35 год.) от извадката съобщават, че по-рядко предприемат екологосъобразни действия, отколкото по-възрастните анкетиранци. Този извод е важен, за да аргументира бъдещата дейност, която трябва да се предприеме за информиране на обществото относно концепцията за УР. Запознатите с концепцията за УР са по-екологосъобразно ориентирани. Необходимо е да се информират повече хора на всички нива за УР и да се образуват младите хора основно в училище да бъдат устойчиви в своето ежедневие чрез холистична образователна концепция.

Тези, които знаят повече за УР, отбелязват по-често, че предприемат действия и проявяват активност, свързана със социални и екологични проблеми. Но като цяло, активността е хомогенна. Някои от дадените действия се предприемат често, други спорадично. Проблемите, свързани с пространството и времето се избират сравнително най-често. В дома, в училище и на работното си място хората мислят за бъдещето на света. Но резултатите не показват, че хората мислят също и за УР. Тези резултатите са по-ниски и по-малко хомогенни, отколкото по отношение на екологосъобразното поведение. От това следва, че макар екологичното съзнание да се превръща в основен дискурс, съзнанието за устойчивост/балансираност все още не е

нещо обичайно. Хората споменават, че имат ограничена информация (и съответно информираност) за УР и това е една от причините те да не действат устойчиво.

Как изложеното до тук кореспондира с формулираните хипотези? Първата хипотеза гласи, че УР (в смисъл на балансираност и устойчивост) не е добре разпознаваемо и познато. Резултатите показват, че 53% от хората са запознати с концепцията за УР. От тях 74,7% избират интерпретацията ѝ като „балансирано развитие на социалния, екологичен и икономически“ капитал. От това можем да заключим, че УР е сравнително добре познато и в неговата интерпретация се влага съответния коректен контекст.

Таблица 1. Сравнителни резултати за екологосъобразни действия у дома, на работното място или в училище³ (>80%, 60–80%, 50–59%, <50).

Table 1. Comparing the scores for environmentally friendly actions at home, at work or at school (> 80%, 60-80%, 50-59%, <50).

	У дома	На работното място	В училище
Разделното събиране на отпадъците или рециклирането им	68,9	46,4	36,7
Икономично използване на електроенергията (енергоспестяващи крушки и др.)	91,5	59,5	20
Икономично използване на отоплението (напр. програмируеми термостати)	73,5	54,5	46,7
Опазване на водните ресурси (напр. поставяне на спестяващ бутон)	69,8	46,7	33
Поддържане без хербициди на градината около къщата Ви	70,1	60,9	56,7
Използване на зелена електроенергия	43,3	12,6	13,3
Екологосъобразно използване на почистващи препарати (напр. без хлор)	64,5	42,5	33,3
Устойчиво строителство (напр. слънчеви панели, изолация)	72,8	49,2	23,3
Закупуване на енергийно ефективни уреди (от А-висок клас)	83,4	44,6	20

Относно втората хипотеза, че хората разбират УР основно като опазване на околната среда може да се направи заключение, че на абстрактно ниво те разбират УР като баланс между три от областите му на проявление и това би означавало, че хипотезата може да бъде отхвърлена. Но въведени в конкретен ситуационен контекст те дават проритет на екологичните аспекти, което потвърждава формулираната хипотеза. Това дава основание за важен извод, че познаването на УР съществува само на абстрактно ниво.

³ с възможност за повече от един отговор на човек.

Ако искаме хората да станат по-устойчиви, те трябва да бъдат информирани конкретно. Основен фокус на действие и поведенчески модел на хората на конкретно ниво се явяват проблемите свързани с околната среда, а не тези свързани с УР.

Други логично произтичащи и същевременно много важни изводи от направения анализ са, че по-високо образованите хора са в значително по-голяма степен запознати с УР. Младите хора по-често избират въпроси, свързани с времето, отколкото по-възрастните хора. Икономическите проблеми са на пето място, което означава, че икономиката не се разглежда като важна част от УР. И накрая, мъжете и жените имат различаващо се разбиране кои проблеми принадлежат към УР. В тази връзка е наложително да се предприеме информационно-образователна кампания, която да е ориентирана към: 1) разглеждане на конкретни, вместо абстрактни въпроси, 2) вземане под внимание на различията, които демонстрират двата пола в когнитивните и поведенческите си модели, както и образователните и възрастови различия. При тази информационно-образователна програма е необходимо също така да се уточни каква е ролята на икономиката и нейната взаимовръзка с опазването на околната среда и социалното развитие на обществото. Това би трябвало да включва информация, която дава конкретни примери за това какво може да означава УР у дома, на работното място и в училище. До колко устойчиви се идентифицират хората?

Поради факта, че УР е сложно и абстрактно се изследва дали хората осъзнават, че това, което правят е устойчиво. Мнозинството от анкетираниите съзнателно избират устойчив начин на живот и устойчиви продукти (44,4%) или твърдят, че избират устойчивостта, ако не изисква повече средства или повече усилия (38%). 11,6% казват, че избират само устойчив начин на живот, ако другите го правят и ползата от това е доказана. 6% казват, че те изобщо не са загрижени за устойчивия начин на живот и ще трябва да бъдат принудени да приемат такъв (фиг.5).

Отговорите са зависими от пола (жените по-често, отколкото мъжете казват, че съзнателно избират устойчив начин на живот) и възрастта (анкетираниите над 35 години също избират по-съзнателно да имат устойчив начин на живот, отколкото анкетираниите под 35 години). Тези от анкетираниите, които предварително са запознати с идеите на УР по-често казват, че съзнателно избират устойчив

начин на живот и продукти.

На въпроса дали искат да станат по-устойчиви в бъдеще по-голямата част от анкетираниите отговарят, че искат да живеят по-устойчиво, ако има ясен ефект или ако има конкретна и ясна информация за УР (39,5%). 22,3% отговарят, че биха искали да живеят по-устойчиво, при условие че това начинание няма да изисква повече финансови средства и/или усилия и 24,1% от извадката казва, че иска да живее по-устойчиво макар и да струва повече финанси и/или по-големи усилия. Само 1,8% отговарят, че те са направили достатъчно за утвърждаване на устойчив начин на живот. 7,3% желаят да станат по-устойчиви, ако всички го правят, с други думи, ако УР е широко разпространено.

Тези резултати водят до следните изводи:

- Информираността за ясен ефект от прилаганите мерки за реализиране на политиката за УР е необходима на населението на възраст над 60 години, както и на по-високо образованите хора и на хората, които са запознати с идеите на УР.

- Необходима е информация за устойчиви алтернативи, които не изискват повече финансови средства и/или усилия за хората над 50-годишна възраст, със средна и ниска образователна степен и тези, които не са запознати с устойчивото развитие

- Запознаване с концепцията за УР като цяло е задължително необходима, защото веднъж запознати с идеите на УР те могат да осъзнаят и възприемат по-високите разходи на време, финансови средства и усилия за устойчиви решения и балансирані действия, произтичащи от тях.

Изследването прави преглед и на самооценката на хората за това доколко те се възприемат като хора, действащи според идеите на УР. 83% от хората казват, че те живеят съобразно идеите на УР в ежедневието си живот, било то в случаите, когато това струва повече време или средства (пари), или когато това не е толкова скъпо, но отнема много време в сравнение с традиционните възможности. 90% от хората искат да станат по-устойчиви в бъдеще. Това изглежда оптимистичен резултат, но той естествено поражда някои резерви. Първата идва в резултат на релацията с твърдението на много от хората, че ориентирането им към по-устойчив стил на живот не би трябвало да им струва повече време и/или финансови средства. Хората са склонни да се променят, ако това се случва лесно и много

Фигура 5. Устойчив начин на живот.

Figure 5. A sustainable lifestyle.

по-трудно и бавно и ако трябва да се инвестира някаква алтернативна цена. За съжаление лесната промяна често не е възможна, но това е индикатор, че трябва да се търсят лесно осъществими възможности, ако искаме хората да станат по-устойчиви. На второ място, хората искат да знаят ползите, които следват от усилията им да станат по-устойчиви. Очевидно е, че за тях не е ясно как устойчивото развитие ще им предостави индивидуални ползи.

Колко устойчиво действат хората?

След проучването как хората виждат себе си през призмата на УР и в условията на устойчивост изследването проучва действителното поведение на хората от планински регион (Смолянска област). Търси се връзка между качеството на живот на хората, свързано с възможността им да пътуват и използването на личен автомобил, който въздейства върху околната среда. 12,4% от домакинствата в Смолянска област нямат автомобил, 56,4% имат един автомобил, а 29,4% имат два или повече автомобили. По-голямата част от домакинствата пътуват обаче до 10 000 km годишно (33,9%). С най-висок дял (21,4%) е най-слабата мобилност от 2000 до 5000 km. Размерът на пропътуваните километри зависи от пола (можете съобщават това по-често от жените) и възрастта и образованието. Онези, които не са запознати с УР, по-често пътуват на разстояние по-малко от 5000 km / год. в сравнение с тези, които са запознати с УР, вероятно защото най-познатите са тези с висше образование и те пътуват на по-дълги

Най-голям брой километри се реализират за пътуване до работното място 31,4%, посещение при близки на семейството, приятели и излети в рамките на един ден 19,4%, за ваканция и почивка 14,7%, за пазаруване, срещи и контакти наблизко 9,4% и бизнес (7,9%)

На въпроса как хората отиват на работа и/или училище и защо избират точно такъв вид транспорт 30,2% от анкетираните използват лични превозни средства (автомобил, мотор, мотопед), за да пътуват до работното си място. 45,9% ходят пеша или карат колело и обществен транспорт използват 11,7% от анкетираните. Възрастовата група 35-50 години използва обществен транспорт значително по-малко от по-младите и по-възрастните анкетираните. Тези, които работят в голяма организация, по-често използват обществен транспорт или личен автомобил, за да отидат на работа, отколкото тези, които работят в МСП. На въпроса за причини за избор на определено средство за предвижване до работното място основните причини са здравословен (27,5%), удобен (16,3%), бърз (11,8%) и лесен за ползване (11,8%). Следват съображенията за разходи (7,9%) и функционалност (6,7%). На последно място идва грижата за околната среда 3,4%.

Важно е и разстоянието, на което се пътува. Ако например анкетираните пътуват на големи разстояния, е логично да изберат моторизиран транспорт. Повечето хора пътуват по-малко от 5 km (77,8%) и между 5 и 10 km (11,6%). Хората, които пътуват повече от 10 km до работата си са само 10,6%.

Необичайно на логиката, че личните автомобили са важни за разстояние над 5 km в настоящето изследване 61,1% от хората използващи автомобил пътуват с него на разстояние до 5 km, което е много неустойчиво. Ходенето пеша и в много по-малка степен колоезденето са най-важни за разстояние по-малко от 5 km (45,4%) (Табл.2). Общественият транспорт

се използва както на разстояния по-малко от 5 km (38,1%), така и на по-дълги разстояния над 10 km (61,9% за 5-10 km -52,4% и над 10 km - 9,5%).

Хората са също анкетираните относно стимулите да използват екологосъобразен транспорт. Само 33,3% от тях съобщават, че тяхната организация стимулира опазването на околната среда. 32,4% отговарят, че няма такъв почин и 34,3%, че не знаят за таква начинание. Изглежда обществените организации в по-голяма степен стимулират екологични транспортни средства, отколкото други. Стимулиране на екологични транспортни средства в по-големите организации се случва в по-голяма степен, отколкото в малките и средните предприятия (МСП).

Таблица 2. Взаимовръзка между разстоянието и начина на предвижване до работното място.

Table 2. Correlation between means and distance of transportation for commuting to work (more answers per person were possible).

Какво разстояние изминавате обикновено до работата си и с какъв транспорт? (Възможен е повече от един отговор)				
От всички пътуват:	От всички:			
	Ходят пеша или с велосипед	Използват лек автомобил	Използват обществен транспорт	По друг начин
	45,4%	30,90%	9,8%	13,8%
по-малко от 5 km 77,8%	100%	61,1%	38,1%	83,3%
от 5 до 10 km 11,6%	-	19,3%	52,4%	-
от 10 до 20 km 6,9%	-	20,6%	9,5%	16,7%
Над 20 km 3,7%	-	-	-	-
	100%	100%	100%	100%

Идеите на УР в дома и работното място

В тази част се изследва какъв избор правят хората в ежедневието си (у дома и на работното си място). За да се установи доколко те са устойчиви. Дейностите, свързани с ежедневието у дома, са пазаруването за храна, покупката на кола, изборът на дестинация за почивка (фиг. 6).

Пазаруването на храна и покупката на дрехи са обясними доминиращи „женски“ дейности (съответно 69% и 76%). Младите хора (<20 години) пазаруват по-рядко, отколкото на тези на възраст над 35 години, но купуват най-често за себе си (77%). От анкетираните, които посочват, че разделят отпадъците, мнозинството са жени (52% жени, 39% мъже). Ремонтите и обновяването се извършват по-често от мъже и по-често от групата над 50 години. Мнозинството от анкетираните, които посочват, че купуват електрически уреди, са мъже. Това разграничение е важно, защото става ясно, че различните групи извършват различни дейности.

Икономическите съображения и тези за качеството винаги са сред двете най-важни съображения с изключение на дейността по разделянето на отпадъците, при която

Фигура 6. Дейности в домакинствата през последните шест месеца.

Figure 6. Activities in households in the last 6 months before survey.

екологичните съображения са много пред икономическите. Социалните и екологични съображения, които са значими за устойчивото развитие, са малко важни само при закупуването на кола (екологични съображения) и при проектирането и изграждането на къща (социални съображения). Други съображения, които не са включени в списъка, са важни само за свободното време (избор на почивка). По-долу резултатите са описани по-подробно по социални категории.

Категорията "отдих" включва избор на дестинация за почивка. Съображенията за избора на почивка са климата, културата, пригодността за деца, разстоянието, наличност на различни улеснения и т.н. От всички възможни съображения най-важни при избора на дестинация за почивка са икономическите съображения като цената и качество (съответно 44,8% и 18,5%). Социалните и екологични съображения се споменават съответно само в 3,7% и 7,4% от случаите като най-важни съображения.

В категорията „потребление“ са закупуването на стоки за дома (различно от другите конкретизирани категории), купуване на дрехи, закупуване на електрически уреди и закупуване на кола. За първите три категории най-често се посочват икономическите съображения по-точно тези за качеството. При покупката на автомобил опазването на околната среда се споменават като третият най-важен фактор (14,5%). Екологичните и социалните съображения са малко по-важни от тези в категорията "отдих". Само за 3% от хората околната среда е от значение при покупката на електрически уреди, а за 6,6% от тях това е на вниманието им при покупката на нещо друго за дома. Социалните съображения са също със слаб фокус на внимание от страна на анкетираните при общите покупки (2,9%) и при закупуването на дрехи (3%).

Категорията, включваща дейности свързани с обитаването на дома включва разделно събиране на отпадъците, ремонт и обновяване, преобядисване на дома, проектиране и изграждане на къща, пълно или частично обзавеждане на дома и др. При анализа на начина на мислене на анкетираните в този набор от въпроси се наблюдават някои съществени различия. При разделното събиране на отпадъците най-важни са екологичните мотиви. В този случай те се споменават далеч повече от икономическите съображения (54,8% към 6%). Изборът на един или друг отговор при останалите дейности, свързани с дома и жилището, който се обитава зависят в голяма степен

от икономически съображения (цената) и съображенията за качество. Освен изследваните в проучването мотиви анкетираните отнасят с висок процент мотивите си към категорията „други“ при „изграждането/строежът на къща“ и „подредбата на дома“. При следващо аналогично проучване е необходимо анкетата да се адаптира още по-добре към изследване нагласите на хората за балансирано съществуване и УР на планинските райони у нас.

Като цяло разходите и качеството определят дейностите на хората, свързани с дома им. Изключения прави само разделянето на отпадъци и закупуването на нова кола, за които важна роля играе мотивът за опазване на околната среда (> 10%).

Каква информация за продуктите и услугите интересува хората?

Необходимо е да се разбере дали хората имат нужда от информация доколко продуктите или услугите са устойчиви и до каква степен. Макар че такава информация все още да не е налична, информацията, която хората смятат за най-важна, за да се решат да закупят конкретен продукт или услуга е срок на годност (82,6%), съставките на продукта (77,5%) и отпечатъка му върху околната среда (77,3%) като необходимата електроенергия за производството или съхранението му, за транспортирането му и др. Тук отново има предпочитание към информацията за околната среда повече в сравнение с информацията относно социалните ефекти (26,5%). Целта на тази част от изследването е да се проучи кои хора избират да са устойчиви в ежедневието си (на работното място и в дома си) и да се установи до каква степен те са такива. Важен извод в тази връзка е, че икономическите съображения и тези за качество са най-важни за хората. В случаите като разделянето на отпадъците и покупката на кола, екологичните съображения са от значение. Социалните мотиви са без значение или са много малко предпочитани.

Кой трябва да има водещата роля?

Подробно са разгледани категориите „правителство“, която включва правителствени и международни организации на различни нива: общинско, областно, национално, ЕС и ООН, бизнес и пазар, гражданско общество, наука, научни изследвания и образование. Не е изненадващо, че мнозинството от анкетираните счита, че правителството трябва да поеме водещата роля за УР (96%), следвано от очаквания адресирани към бизнеса/пазара (32%), гражданското

общество (19%) научните изследвания и образованието (27%). На въпроса кои са основните средства, чрез които всяка група да реализира водещата си роля интересното е, че концептуалните средства (цели, стратегия) се избират най-често (30%), следвани от информационните (20%) и от иновациите и технологиите (14%).

Предпочита се правителството да поеме водеща роля основно чрез регулиране, законодателство, информационна обезпеченост и координация. Анкетираниите са дали предпочитание на национално и наднационално ниво. Въпреки това, има основания за съмнения дали тези нива са най-подходящи. Може би тези нива са „най-видими“ чрез медиите най-вече за анкетираниите и заради това те са избрани. Друг възможен отговор е, че анкетираниите интуитивно признават комплексния и трансграничен характер на УР, който може да бъде възприет и реализиран концептуално по-добре на по-високи нива на управление.

Интересното е, че за всички (правителство, бизнес/пазар, гражданското общество, наука и образованието) се отчитат кои са силните им страни и каква е тяхната роля за въвеждане на политиката за УР. Според анкетираниите правителството трябва да въведе законодателни и регулаторни мерки, бизнесът и научните изследвания трябва да се грижи за иновациите и технологиите, гражданското общество - да формира партньорства и образованието да предостави информационна обезпеченост.

Изводи

По отношение на първите две хипотези хората разбират УР на абстрактно ниво, но го тълкува като опазване на околната среда в конкретен дейностен контекст. Хората смятат, че устойчивото развитие е важно. Икономиката не се разглежда като значим аспект на УР.

По отношение на третата хипотеза хората казват, че са устойчиви и искат да станат още по-устойчиви, но те не действат устойчиво (все още). Поведението им се определя основно от съображения за качеството и разходите. По отношение на това кой трябва да поеме водещата роля хората припознават правителството като най-важния и водещ участник при реализиране на политиките за УР. Същевременно отреждат важна роля и на другите участници.

Концептуалните цели се разглежда като най-важното средство следвано от предприеманите действия. Разкриват се някои интересни факти като това, че: хората възприемат УР като важна концепция. Има обаче ограничено разбиране за УР на ниво конкретни действия и предпочитание правителството да предприема действия за реализиране на политиката за УР.

На първо място е ясно, че е необходима информация за УР. По-конкретно, хората трябва да знаят за взаимосвързаността на социалните, екологичните и икономическите области във времето и пространството. Освен това те се нуждаят от информация за индивидуалните ползи, последиците от устойчивото поведение и примери за конкретни действия, които могат да предприемат, за да са устойчиви.

На второ място, хората с действията си могат да станат по-устойчиви, когато устойчивите опции са най-лесните, предоставя им се информация за продуктите, с което се подпомагат те да определят устойчивостта на техните действия, предлагат им се алтернативни решения

за мобилност, които гарантират бързина и достъпност и правят частния транспорт по-скъп.

Трето, необходимо е да се създаде благоприятна среда, която да подпомага тези промени. УР е дългосрочен проект и в този смисъл правителството е важно и идеално поставено, за да координира създаването на благоприятна среда. Освен това то е значимо с функцията си да разработи визия, да определи целите, да предприеме действия и да осигури законодателство и регулиране. Визията, целите и съответните действия са важни за всички участници. Като цяло става ясно, че определени групи трябва да бъдат подбрани конкретно в зависимост от възрастта, пола, образованието и големината на фирмата/организацията, където работят.

Литература

- МРРБ (2013) Национална концепция за пространствено развитие на Р България за периода 2013-2025г. с. 107-108
- МРРБ (2012) Националната стратегия за регионално развитие (2012-2020)
- ПЛАН за устойчиво развитие и за управление на Смолянска област: www.southeast-europe.net/document.cmt?id=656
- Boian Koulov, Mariyana Nikolova, and Georgi Zhelezov, Mountain Development Policies in Bulgaria: Practices and Challenges, Sustainable Mountain Regions: Challenges and Perspectives in Southeastern Europe, Springer, 2016 ISBN 978-3-319-27903-9
- Commission (EC), Fifth Progress Report on Economic and Social Cohesion Growing regions, Growing Europe, 2011: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/interim5/com_2008_371_en.pdf
- Monfort, P., Territories with specific geographical features, Working Paper 02/2009, Brussels, DG REGIO, 2009: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/work/2009_02_geographical.pdf
- Zeijl-Rozema van, A., Cörvers, R., Kemp, R., Martens, P., 2008. Governance for sustainable development: a framework. Sustainable Development: 16